

FREKVENTOVANÉ TLMOČNÍCKE STRATÉGIE PRI SIMULTÁNEJ TRANSLÁCII Z TALIANČINY DO SLOVENČINY: KOMPRIMÁCIA A KONDENZÁCIA

THE MOST FREQUENT SIMULTANEOUS INTERPRETATION STRATEGY WHEN TRANSFERRING FROM ITALIAN TO SLOVAK: COMPRESSION

PAVOL ŠTUBŇA

Abstract

The study deals with the theory and practice of specific simultaneous interpreting strategy called compression applied frequently when transferring from Italian to Slovak language. Compression, in general, is used in speeches marked by a fast rate of delivery. It is made possible thanks to linguistic redundancy of a source text. Compression in simultaneous interpretation can take place at various levels of language: syllables, words, syntax, meaning or context.

Keywords: *simultaneous interpreting, strategy, compression, practice, difficulty.*

Abstrakt

Predkladaná štúdia sa zaoberá teoretickými a praktickým aspektmi frekventovaných tlmočnických stratégií aplikovaných primárne pri simultánnom tlmočení z talianskeho do slovenského jazyka. V zahraničných translatologických výskumoch sa pojmy komprimácia a kondenzácia nerozlišujú. Pre obe tlmočnicke techniky sa používa zjednocujúci pojem kompresia (angl. compression).

Kľúčové slová: *simultánne tlmočenie, stratégia, komprimácia, kondenzácia, problém.*

Úvod

Simultánne tlmočenie je procesuálna aktivita orientovaná na konkrétny komunikačný cieľ a realizovaná za pomoci viacerých tlmočnických *stratégií* alebo tzv. *kompetencií*. Klasifikácia, s ktorou sa v odbornej literatúre stretávame najčastejšie, prináša ich nasledovné rozdelenie (6, 2005, s. 754):

- stratégie orientované na porozumenie (anticipácia, segmentácia, triedenie informácií podľa významu, vyčkávanie – angl. *stalling*),
- stratégie orientované na produkciu (komprimácia, kondenzácia, amplifikácia, aproximácia, generalizácia, použitie prozodických prvkov ako pauza a intonácia),
- stratégie orientované na celok (fázový posun a monitorovanie tlmočnickovho výstupu),
- núdzové (kompenzačné) stratégie (môžu obsahovať vynechanie, prekódovanie, paralelné preformulovanie a iné).

Aj v prípade uvedenej klasifikácie je však dôležité uvedomiť si, že vytvorené kategórie (a dokonca ani ich odborné názvy) nie sú v translatologickej literatúre vonkoncom homogénne, ani presne definované a jednoznačne schvaľované všetkými zainteresovanými profesionálmi. Zrejme aj z dôvodu, že nemožno vyznačiť presnú hranicu medzi kompetenciami týkajúcimi sa porozumenia zdrojového textu, produkcie cieľového textu, stratégiami orientovanými na celok alebo tzv. núdzovými (kompenzačnými) startégiami.

Alessandra Riccardiová v roku 1999 prišla s alternatívnym rozdelením tlmočnických kompetencií na: 1) všeobecné tlmočnicke stratégie a 2) tlmočnicke stratégie uplatňované pri práci so špecifickou dvojicou jazykov pri zohľadnení ich štruktúrnych a lexikálnych odlišností (5, 1999, s. 163).

My budeme v ďalšom texte používať výraz tlmočnickej stratégie predovšetkým vo význame „nástroje cieleného komunikačného transferu zo zdrojového do cieľového jazyka a ich špecifiká.“ Doteraz uvádzané klasifikácie budeme považovať za výlučne orientačné a otvorené ďalším modifikáciám.

Problematické aspekty translácie z taliančiny do slovenčiny

Morfo-syntaktická kontaminácia. Najčastejšou príčinou tohto nežiaduceho javu je prelýnanie a interferencia morfo-syntaktických štruktúr medzi zdrojovým a cieľovým jazykom. Ďalšími možnými dôvodmi jeho výskytu sú stres vyplývajúci z časového faktora (*décalage*) a nedostatočná úroveň ovládania gramatických javov a slovnej zásoby v cieľovom jazyku (slovenčine). Pre tlmočníka je nesmierne dôležité neustále si rozširovať slovnú zásobu a rečnícke zručnosti nielen v zdrojovom, ale aj v cieľovom jazyku.

Polysémia a homonymia. V prvom prípade je rovnaké slovo nositeľom viacerých rozdielnych, no súvisiacich významov. V druhom prípade majú rovnako znejúce slová odlišný význam a zvyčajne aj pôvod. Do tejto kategórie môžeme tiež zaradiť *faux amis* – rovnako alebo podobne znejúce (v prípade tlmočenia) slová v zdrojovom aj v cieľovom jazyku. (O polysémiu a homonymiu ide zvyčajne v rámci rovnakého jazykového kódu – buď v zdrojovom alebo v cieľovom jazyku.)

Cudzozajčné výrazy. Pri tlmočení z taliančiny do slovenčiny naráža tlmočník aj na hojne sa vyskytujúce prebrané cudzie slová – najčastejšie z angličtiny (oblasť informačných technológií, ekonomiky, športu, politiky, voľného času), ale v nemalej miere aj z latinčiny. Napriek skutočnosti, že tieto jazyky (mnohokrát) nie sú súčasťou jeho/jej tlmočnickej špecializácie musí najfrekvencovanejšie lexémy a slovné spojenia pochádzajúce z týchto jazykov ovládať.

Ustálené slovné spojenia a skratky. Znalosť ustálených slovných spojení zaužívaných v oboch pracovných jazykoch je pre tlmočníka výrazným zvýhodňujúcim faktorom predovšetkým z hľadiska zachovania tempa tlmočenia v cieľovom jazyku. Znamená nielen významnú „úsporu“ času, ale aj energie a sústredenej pozornosti. Vďaka tomu dokáže tlmočník neskôr efektívnejšie rozložiť sily hlavne v prípade nečakaných problematických metalingvistických situácií, ako sú vysoká rýchlosť rečníka, interferenčné šumy a podobne. Takmer všetci tlmočníci sa zhodujú v odporúčaní osvojiť si uvedené výrazy na úrovni automatizmov v oboch pracovných jazykoch.

Kultúrne podmienené výrazy. Aby mohol tlmočník sémanticky správne a lingvisticky plnohodnotne transponovať kultúrne viazané výrazy do cieľového jazyka musí disponovať nielen rozsiahlymi poznatkami o reáliách a kultúre danej krajiny, ale aj znalosťami sociolingvistickej a komunikatívno-pragmatickej povahy. Najčastejšími spôsobmi lingvistického transferu takýchto výrazov sú preklad, substitúcia, naturalizácia, prirovnanie, použitie krátkeho vysvetlenia, parafrázy alebo opisu.

Slovesné časy. Pre románske jazyky všeobecne je v porovnaní so slovenčinou charakteristický vyšší počet slovesných časov a spôsobov. Táto asymetria je v slovenčine najčastejšie kompenzovaná pomocou kategórie slovesného vidu, ďalej použitím prísloviak času, spojok uvádzajúcich vety s časovým významom, konektorov alebo prostredníctvom opisných konštrukcií. *Konjunktív* ako slovesný spôsob je najčastejšie transponovaný do slovenčiny uplatnením sémanticko-pragmatickej aproximácie a oznamovacieho spôsobu. Tlmočník však musí ovládať aj špeciálne spôsoby jeho použitia a následnej translácie – vo zvolaniach, v podmienkových súvetiach, v želaných vetách a podobne.

Časová súslednosť je špecifický sémanticko-lingvistický jav, ktorý si pri používaní slovesných časov v taliančine vyžaduje osobitnú pozornosť. V slovenčine sa jeho gramatický korelát nevyskytuje, avšak nezohľadnenie logických, časovo následných väzieb, ktoré vyjadruje, sa v produkcii tlmočníka môže prejaviť ako závažná faktická chyba.

Vysoká rýchlosť zdrojového toku rečníka. Používatelia taliančiny ako materinského jazyka sa vyznačujú nadpriemerne vysokým tempom reči, ktoré v kombinácii so špecifickým regionálnym prízvukom rečníka a odbornou slovnou zásobou, môže výrazne zaťažiť mentálnu kapacitu tlmočníka a ovplyvniť tak kvalitu jeho profesionálneho výkonu.

Predovšetkým s ohľadom na vysokú frekvenciu výskytu posledného uvedeného faktora sa ako najvýznamnejšie tlmočnicke stratégie pri simultánnej translácii z taliančiny do slovenčiny javia komprimácia a kondenzácia. Ich ovládanie je nevyhnutnou súčasťou kompetentného translačného výkonu každého simultánneho tlmočníka. Z tohto dôvodu sa v nasledujúcom texte štúdie budeme dôkladne venovať jednotlivým translačným aspektom, ktoré súvisia práve s týmito technikami.

Komprimácia

Podľa Černova je komprimácia „*prácu šetriaci nástroj v extrémnych prípadoch simultánneho tlmočenia [použitelný vďaka] lingvistickej redundancii v tematickej zložke prejavu*” (2, 2004, s. 113).

V praxi to znamená, že komprimácia ako tlmočnicke stratégie je nielen prípustná, ale dokonca žiaduca, predovšetkým vďaka určitému stupňu lexikálnej redundancie zdrojového textu.

Pretlmočenie všetkých prvkov zdrojového textu nemusí nevyhnutne znamenať zachovanie najvyššej kvality translátu, pretože v najširšom zmysle závisí kvalita tlmočenia od splnenia stanovených komunikačných požiadaviek (obsahových aj formálnych) a cieľov (5, 2009). Teoretický predpoklad, že kvalitný tlmočnický výkon závisí od zachovania všetkých prvkov pôvodného textu je viac-menej nežiaduco udomácneným mýtom. Dôkazom je nielen situácia, keď tlmočník nepretlmočí chybný začiatok a následné preformulovanie rečníkovho výroku (napríklad „*Dodr... Nedodržať zmluvné podmienky by našu spoločnosť vystavilo riziku súdneho procesu.*”), ale aj prípady, v ktorých je dôležité zachovať plynulosť komunikácie (napríklad vynechaním defektných prvkov v prejave rečníka), alebo sa vyhnúť prechmatom stylistickej či metalingvistickej (napríklad etickej) povahy.

Primárnym cieľom každého komunikačného aktu je sprostredkovanie informácie. Ak by uvedená funkcia bola vystavená riziku zlyhania (napríklad z dôvodu nezrozumiteľnosti, respektíve obťažnej sledovateľnosti rečníkových vyjadrení), tlmočník je oprávnený vykonať isté „redaktorské úpravy” zdrojového textu.

Ukážka: „*Preto si myslím, (ehm, teda, chcem povedať, že si myslím,) že je dôležité, aby sa táto otázka (ehm, teda,) začala riešiť (teda,) čím skôr.*”

Domnievame sa, že vynechanie podčiarknutých pasáží v tomto úryvku takmer vôbec nenaruší obsah a funkciu zamýšľaného komunikátu. Z kvantitatívneho hľadiska je však podiel vynechaného textu príliš vysoký na to, aby sa v reálnej situácii niektorý tlmočník odvážil v takej výraznej miere zasiahnuť do pôvodného rečníkovho textu – najmä ak si nemôže byť istý, či dokáže promptne a dostatočne správne zhodnotiť informačnú dôležitosť potenciálne vynechaných výrazov. V istom zmysle by totiž zachovanie citosloviec *ehm* a *teda* mohlo indikovať rečníkovu neistotu týkajúcu sa pravdivosti alebo osobného presvedčenia implicitne obsiahnutých v jeho výpovedi. Ak však aj predchádzajúce rečníkove výroky zahŕňali uvedené jazykové prvky, možno ich považovať za osob(it)né komunikačné znaky, ktoré z hľadiska plynulosti a efektivity majú skôr negatívny ako pozitívny vplyv na priebeh translačnej komunikácie a ich prípadné vynechanie by neohrozilo výrazným spôsobom jej obsah, význam, ani cieľ. Gileho (3, 1999, s. 153) výskumy efektivity pri tlmočení tiež preukázali, že vynechávanie slov, respektíve častí textu v práci profesionálnych tlmočníkov nesúvisí ani tak s eventuálnymi ťažkosťami v lexikálnej oblasti, ale skôr so zámerným uplatňovaním techník efektívnej komunikácie – so snahou dosiahnuť čo najvyšší výkon pri vynaložení čo najmenej námahy, a taktiež pri maximálnom zohľadňovaní časového faktora.

Súčasne je však dôležité uvedomiť si, že neodôvodnené alebo nadmerné vynechávanie prvkov z rečníkovej výpovede prináša nevyhnutné riziko vytvorenia časovej medzery (tichá pauza) vo výstupe tlmočníka, ktorú môže príjemca translátu vnímať ako jeho neschopnosť, neistotu či nespôsobilosť adekvátne sprostredkovať zdrojový text.

Posledným faktorom, ktorý odporúčame zohľadniť pri zvažovaní eventuálneho vynech(áv)ania niektorých výrazov (respektíve segmentov) zo zdrojového textu je skutočnosť, že rečník aj obecenstvo zvyčajne poznajú prerokúvanú tematiku lepšie ako tlmočník. Ak sa teda tlmočník v priebehu svojho výstupu ocitne pred voľbou (modelovo nie v situácii rýchleho tempa rečníka) či vynechať niektoré pasáže textu alebo dôverovať rečníkovi a jeho rétorickému zámeru, na základe ktorého skoncipoval svoj prejav takým, či onakým spôsobom, mal by priznať primát rečníkovi, pretože ten sa v danej problematike dôkladne vyzná a je presne oboznámený s profesionálnym aj personálnym kontextom, v rámci ktorého prílušná komunikačná situácia prebieha. Na základe toho dokáže totiž lepšie ako tlmočník posúdiť informačnú, respektíve komunikačnú hodnotu použitých rétorických prvkov (opakovanie, distribúcia rečníckych páuz a podobne).

Kondenzácia

V slovenskej teórii translatológie aj v tlmočnickej praxi termín *komprimácia* znamená „významové zhustenie textu (vynechanie redundantných informácií, tautológií, autokorektúr rečníka a pod.“ (4, 2009, s. 193) a „kondenzácia je (zasa) stratégia, pod ktorou rozumieme ekonomizáciu výrazových prostriedkov. Jednoducho povedané, ide o použitie kratších formulácií“ (4, 2009, s. 194).

„Pojmy *komprimácia* a *kondenzácia* sa v odbornej literatúre často používajú ako synonymá hoci je medzi nimi rozdiel. Ak by sme ho vyjadrili v terminológii textovej lingvistiky, bol by to rovnaký rozdiel ako medzi koherenciou a kohéziou“ (4, 2009, s. 194). Mnohé zahraničné tlmočnicke školy však tieto techniky nerozlišujú a používajú jednotiaci termín *kompresia*.

Vzhľadom na obtiažnosť rozlíšiť v niektorých prípadoch medzi uvedenými tlmočnickými technikami (napríklad pri krátkych textových segmentoch), rozhodli sme sa používať v ďalšom diskurze len zastrešujúci termín *kondenzácia* vo význame kvantitatívnej redukcie zdrojovej informácie (z rečníckeho oralizovaného textu).

Kondenzácia ako tlmočnická technika je obzvlášť užitočná v prípade, ak je tempo rečníkovho prejavu príliš vysoké, alebo ak sa počas jeho prejavu výrazne zmení (zvyčajne z nižšej rýchlosti na vyššiu, napríklad v dôsledku časového stresu).

Kvalitu svojho výkonu dokáže tlmočník ovplyvniť dôkladnou prípravou – nielen jazykovou, ale aj odbornou, ďalej zdokonaľovaním príslušných tlmočnických zručností a v neposlednom rade aj svojou psychickou a fyzickou kondíciou. Rýchlosť rečníkovho prejavu je však premennou, na ktorú tlmočník zvyčajne nemá vplyv. Inými slovami „*externá kontrola* (respektíve nemožnosť externej kontroly) *tempa tlmočeného textu predstavuje jeden z hlavných parametrov odrážajúcich extrémne podmienky simultánneho tlmočenia*“ (2, 2004, s. 117).

Už prvé výskumy v oblasti týchlosti tlmočenia poukázali na fakt, že prekročením istej hranice tempa reči simultánne tlmočenie nie je ďalej realizovateľné. Aj pri dokonalom ovládaní tlmočnických zručností sa ideálna rýchlosť recepcie zdrojového textu v priebehu simultánneho tlmočenia pohybuje v rozpätí 100 – 120 slov za minútu. Maximálna, avšak len krátkodobo únosná frekvencia predstavuje podľa výskumov 150 – 200 slov za minútu (8, 1999, s. 67). Prekvapujúco, táto hraničná možnosť nesúvisí ani tak so schopnosťou rečového aparátu produkovať zmysluplné zvuky, ako s kapacitou mozgu chápať recipované informácie – spájať zvukové signály s ich kognitívnym významom. Navyše, aplikácia akéhokoľvek fyzikálneho (napríklad mechanického – počet slov za minútu) kritéria nemá žiadnu výpovednú hodnotu týkajúcu sa náročnosti (lexikálnej či konceptuálnej) zdrojového textu, a tým ani náročnosti príslušných kognitívnych procesov účastných na procese tlmočenia. Setton upozorňuje, že „význam fázového posunu alebo porovnávanie tempa rečníka a tlmočníka udávaného počtom

slov alebo slabík je výrazne otázne. Po prvé pre morfosyntaktické rozdiely medzi oboma jazykmi a po druhé preto, lebo pri translačnom prenose môže byť význam jediného slova vyjadrený celou vetou alebo len prozodickým prvkom alebo naopak. Nadbytočné výrazy môžu byť tiež vynechané alebo iné výrazy dodatočne vysvetlené” (9, 1999, s. 30). Navyše, aktívni tlmočníci môžu z vlastnej praxe potvrdiť, že neraz je podstatný rozdiel medzi tým, čo bolo rečníkom reálne vypovedané, a tým, čo mal použitím konkrétnej formulácie na mysli.

To nás v súvislosti s kondenzáciou privádza k faktoru *informačnej hustoty* zdrojového textu. Tá sa v závislosti od konkrétneho prejavu rečníka, dokonca neraz v rámci toho istého prejavu, výrazne mení. Podľa viacerých psycholingvistov je informačná hustota textu kľúčovým determinantom pri posudzovaní komplexnosti a náročnosti kognitívnych a pamäťových procesov aktivovaných v priebehu simultánneho tlmočenia. „*Vysoká informačná hustota textu je pravdepodobne najčastejším zdrojom ťažkostí pri tlmočení. Navyše sa spája s radením informačných jednotiek jednej za druhou bez gramatických súvislostí alebo použitia výrazov s nižšou informačnou hustotou*” (7, 2003, s. 39). Preto je v súčasnosti z vedeckého hľadiska najpriateľnejšou kvantitatívno-kvalitatívnou alternatívou merania rýchlosti produkcie (rečníka, tlmočníka) počet slov vyjadrených za sekundu (nie za minútu). Zameraním sa na kratšie časové (a rečové) intervaly je možné nielen presnejšie porovnať ekvivalentné úseky v zdrojovom a cieľovom jazyku, ale aj detailne zaznamenať zmeny tempa reči počas rečníkovho alebo tlmočnickovho výstupu. V praxi sa meranie počtu slov za sekundu odvíja od dĺžky trvania jednotlivých rečových segmentov – zistí sa trvanie prílušného segmentu v sekundách a vydelí sa počtom slov, ktoré segment obsahuje.

V procese simultánneho tlmočenia sa takmer vždy vytvára časový odstup medzi rečníkovou a tlmočnickovou produkciou – *fázový posun* (angl. *ear-voice span*, fran. *décalage*). Uvedomujeme si, že simultánne tlmočenie v skutočnosti nie je simultánnym procesom, ale že prenášaná informácia musí byť na niektorom mieste v mozgu na určitý čas umiestnená (uskladnená) a zadržaná, kým ju tlmočník preniesie do cieľového jazyka. Rozsah takto umiestňovanej informácie (čím rýchlejšie rečník rozpráva, tým väčší musí byť rozsah krátkodobo ukladanej informácie) výrazne ovplyvňuje nielen kvalitu tlmočnickovho výkonu, ale aj mieru jeho psychických a fyzických energetických výdajov. To je tiež dôvodom, prečo sa tlmočníci v podobných prípadoch utiekajú ku komprimácii a kondenzácii ako efektívnym – čas a energiu šetriacim – stratégiám s primárnym zámerom redukcie nadbytočného informačného a štrukturálneho obsahu zdrojového komunikátu a súčasnej eliminácie rizika vyplývajúceho z prípadného vynechania podstatných informácií. „*Uchovávanie informácií v pamäti je v priebehu simultánneho tlmočenia obzvlášť namáhavá činnosť – tak pre rozsah formácií, ako aj pre rýchlosť ich uskladňovania a následného odberu*” (9, 1999, s. 36).

Na základe opakovaných tlmočnických výskumov sa zistilo, že kapacita krátkodobej, respektíve operačnej pamäti sa výrazne rozšíri, ak ukladané informácie nebudú mať podobu konkrétnych izolovaných slov, ale informačných úsekov – segmentov reči: „*Lepšie, než ukladať každú informačnú jednotku oddelene, je ukladať ich spolu ako súvislý celok, ktorý tak zaberie menšiu časť celkovej kapacity pamäte*“ (1, 1992, s. 114). Veľmi jednoduchým dôkazom správnosti tohto zistenia môže byť rad nesúvisiacich čísel 19842013, ktorý ak je uložený v krátkodobej pamäti v podobe izolovaných jednotiek, vyžaduje väčšiu sústredenosť a námahu ako jeho uloženie v podobe dvoch štvorciferných čísel 1984 a 2013 (pripomínajúcich kalendárne roky). Rozložením na dva chronologické údaje vzniká pamäťová stopa, ktorá pretrvá dlhšie ako v prípade pamäťového uchovávania nesúvisiacich čísel. Uchovávanie informácií v krátkodobej pamäti nemá v žiadnom prípade čisto mechanický charakter (ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať), ale je podmienené pochopením a vytváraním vzťahov medzi jednotlivými zapamätávanými prvkami.

Podľa Černova (2, 2004, s. 113) sa počas simultánneho tlmočenia uskutočňuje vedomá aj podvedomá kondenzácia na viacerých jazykových úrovniach – slabiky, slová, syntax, význam alebo kontext.

Slabiková kondenzácia znamená cieleň výber slov, ktoré obsahujú menej slabík ako ich ekvivalenty v zdrojovom jazyku, alebo takých slov, ktoré obsahujú najmenej slabík zo skupiny absolútnych synonymm zodpovedajúcich správne translátu príslušného cudzojazyčného výrazu, napríklad v *dôsledku* (3 slabiky) zameníme za *kvôli*, *vdaka*, *vinou* (2 slabiky) alebo *nezamestnaný* (5 slabík) nahradíme výrazom *bez práce* (3 slabiky) či predložkové spojenie z *tohto dôvodu* (5 slabík) nahradíme spojku *preto* (2 slabiky). Tým tlmočník dosiahne, že môže rozprávať pomalšie ako rečník, respektíve, že rýchlosťou svojho výstupu sa začne približovať k tempu prejavu v zdrojovom jazyku.

Z Černovovho výskumu v roku 2004 ďalej vyplýva, že bez ohľadu na typ cieľového jazyka obsahujú tlmočené výstupy takmer vždy menej slabík ako zdrojový text (2, 2004, s. 114). *Kondenzácia* v tlmočnickom procese nie je teda iba výsledkom vedomej snahy tlmočníka o redukciu pôvodného textu alebo následkom skutočnosti, že cieľový jazyk obsahuje (zo štatistického hľadiska) kratšie slová ako jazyk zdrojového textu, ale sylabická kondenzácia môže byť jednoducho vedľajším produktom procesu reštrukturalizácie zdrojového textu pri jeho transformácii na výstup v cieľovom jazyku.

Analogicky **lexikálna kondenzácia** predpokladá použitie menšieho počtu slov na vyjadrenie rovnakého významu (myšlienky), napríklad výraz *predseda vlády* nahradíme slovom *premiér*. Paradoxne, táto stratégia sa v niektorých prípadoch môže stať dokonca namáhavejšou a vyžadovať od tlmočníka vyššiu hladinu koncentrácie aj väčšie úsilie ako eventuálne „doslovné“ pretlmočenie zdrojového výrazu, pretože vyjadrenie rovnakej myšlienky pomocou menšieho počtu slov – jej preformulovanie – je zložitá lexikálna, syntakticko-štruktúrna aj sémantická operácia.

Syntaktická kondenzácia predpokladá použitie kratších alebo jednoduchších vetných konštrukcií v porovnaní s tými, ktoré sa vyskytujú v pôvodnom texte, alebo ktoré sa tlmočníkovi ponúkajú ako invarianty v cieľovom texte. Najčastejšie sa realizuje:

- Prostým **rozčlenením** zložitých súvetí na krátke a jednoduché vety. Setton túto techniku nazýva tiež „salámová“ (9, 1999, s. 50).
- **Nahradením časti súvetia** prídavným alebo predložkovou konštrukciou (*Keďže si uvedomoval, že...* → *Uvedomujúc si, že...* alebo *Pokúšali sa vyriešiť kritickú situáciu...* → *V snahe vyriešiť kritickú situáciu...*). Ďalšími formami syntaktickej kondenzácie sú:
  - Nahradenie **predložkovej konštrukcie**: 1. prídavným – minulým alebo prítomným (*vedela o tom, že* → *vediac, že*), 2. prídavným menom (*zahľbený v myšlienkach* → *zamyslený*), respektíve 3. príslovkou (*s nebojácnyim postojom* → *nebojácne*).
  - Nahradenie **skupiny slov** skratkou (namiesto *Organizácia spojených národov* použijeme *OSN*).

Sémantická kondenzácia vo viacerých ohľadoch pripomína lexikálnu kondenzáciu. (6, 2005, s. 42) Jej najjednoduchším príkladom je použitie menšieho počtu slov (zvyčajne začiatočného slova alebo prvých dvoch slov, nezriedka tiež posledného slova) z pôvodne viacslovného pomenovania na vyjadrenie rovnakého významu (*Daňové riaditeľstvo*, *Spojené štáty* namiesto *Spojené štáty americké* alebo *Únia* namiesto *Európska únia*).

Situačná kondenzácia – komprimácia – znamená vynechanie časti vety, alebo dokonca celej vety, pretože informácia, ktorú obsahuje, je plnohodnotne obsiahnutá už v metalingvistickej rovine prebiehajúcej komunikácie. Známym a tiež často uvádzaným príkladom tohto typu kondenzácie (komprimácia) je citácia zo zápisnice zasadania OSN, keď jeden z tlmočníkov transponoval vetu predsedajúceho „*A teraz odovzďávam slovo váženému delegátovi z Tanzánijskej zjednotenej republiky*“ jediným slovom „*Tanzánia*“. V tomto prípade sa tlmočník pravdepodobne domnieval, že väčšina kontextuálnej informácie mohla byť reálne vynechaná, pretože 1) vystúpenia delegátov jednotlivých krajín nasledovali za sebou a z enumeračného hľadiska (podľa poradia) sa odlišovali iba názvom krajiny. Rovnako bola zrejma informácia, že 2) Tanzánia je taktiež zastúpená „delegátom“ a že 3) Tanzánia je

„zjednotená republika“. Navyše všetci prítomní delegáti bez rozdielu sú 4) „vážení“, 5) „slovo odovzdáva“ vždy predseda zhromaždenia v danej chvíli, čiže 6) „teraz“. V uvedenom prípade bolo úlohou poslucháčov zrekonštruovať na základe situačného a komunikačného kontextu jednotlivé časti informácie, ktoré tlmočník vynechal pomocou kognitívneho procesu, ktorý Seleskovitchová nazvala „princíp logiky“, či „princíp zdravého rozumu“ (angl. *principle of non imbecility*) (8, 1999, s. 81). U niekoho by uvedený príklad mohol vyvolať pocit, že tlmočník bol prosto lenivý, aby pretlmočil celú vetu, avšak znalci prostredia konferenčného tlmočenia vedia, že pri prepínaní jazykových kanálov na tlmočnickom pulte ostáva reálne len veľmi málo času na to, aby sa tlmočníci vymenili a včas začali tlmočiť reč nasledujúceho rečníka.

Záver

Voľba konkrétnej tlmočnickej techniky v rámci procesu simultánneho tlmočenia vždy závisí od viacerých faktorov – kombinácia pracovných jazykov, informačná hustota textu, rýchlosť prejavu rečníka, komunikačná a lingvistická zručnosť tlmočníka, komunikačný kontext, typ tlmočeného textu a iné – ktoré musí tlmočník pred začatím, alebo v priebehu svojho vystúpenia dôsledne zvážiť a zohľadniť, pretože môžu rozhodujúcim spôsobom ovplyvniť kvalitu jeho pracovného výkonu. Tlmočnicke techniky ako komprimácia a kondezácia sú v tomto zmysle nevyhnutnou súčasťou inštrumentária každého kompetentného (simultánneho) tlmočníka.

Zoznam citovanej literatúry

1. BARSALOU, L. W. 1992. *Cognitive psychology: An Overview for Cognitive Scientists (Tutorial Essays in Cognitive Science)*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, s. 114.
2. CHERNOV, G. 2004. *Inference and Anticipation in Simultaneous Interpreting: A probability-prediction Model*. *Benjamins Translation Library* Amsterdam: John Benjamins Pub. Co., s. 113, 114.
3. GILE, D. 1999. *Testing the effort models*. In: *Hermes, Journal of Linguistics*, N. 23, s. 153.
4. MÜGLOVÁ, D. 2009. *Komunikácia, tlmočenie, preklad*. Bratislava: Enigma Publishing, s. 193, 194.
5. RICCARDI, A. 1999. Interpretazione simultanea: strategie generali e specifiche. In: *FALBO, C., RUSSO, C., STRANIERO, F. (eds.) Interpretazione simultanea e consecutiva – problemi teorici e metodologie didattiche*. Milano: Hoepli, 1999, s. 161 – 174.
6. RICCARDI, A. 2005. On the evolution of Interpreting Strategies in Simultaneous Interpreting. In: *Meta: Translators' Journal*, Volume 50, N. 2, s. 753 – 767.
7. SCHLESINGER, M. 2003. Effects of presentation rate on working memory in simultaneous interpreting. In: *The Interpreters' Newsletter. Trieste*, Vol. 12, s. 39
8. SELESKOVITCH, D. 1999. Teaching conference interpreting. In: *LAMBERT, S., MOSER-MERCER, S. (eds.) Translator and Interpreter Training and Foreign Language Pedagogy, Training Language Professionals*. Amsterdam: John Benjamins Publishing co., s. 67, 81.
9. SETTON, R. 1999. *Simultaneous Interpretation: A Cognitive-Pragmatic Analysis*. Chapel Hill: Benjamins Publishing co., s. 30, 36, 50.

Kontakt

Mgr. Pavol Štubňa, PhD.

Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, Katedra romanistiky

Gondova 2, 814 99 Bratislava, Slovenská republika

Email: pavol.stubna@uniba.sk